

stops, considers it, tries to read, sometimes several times. As a result, the pace is reduced; time is lost, logical connection of words is.

Originality. The scientific originality of the results of the study consists of the correct approximation of the methods of formation of the reading technique of junior pupils.

Conclusion. The main conclusion: Developing the ability of pupils to expand their own knowledge is possible only when the teacher teaches each pupil to read consciously, quickly, and correctly.

Forming reading skills aloud helps the system of techniques and exercises that improve visual perception and pronunciation, as well as promote the synthesis of perception and understanding.

Key words: Conscious Reading, Rapid Reading, Correct Reading, Visual Perception, Pronunciation, Synthesis of Perception and Understanding.

References

1. Bilyavska, T. M. (2017). *Metodyka navchannia literaturnoho chytannia*. [Methods of teaching literary reading]. Mykolaiv: SPD Rummyantseva. [in Ukrainian].
2. Jezhelei, O. (2012). Dyferentsiiiovanyi pidkhdid do formuvannia navychky chytannia. [Differentiated approach to the formation of reading skills]. *Pochatkova osvita – Primary education*, 10, 3. [in Ukrainian].
3. Kachak, T. (2020). *Dytiacha literatura ta metodyka navchannia literaturnoho chytannia*. [Children's literature and methods of teaching literary reading]. Ivano-Frankivsk, Ukraine. [in Ukrainian].
4. Siranchuk, N.M. (2017). *Formuvannia leksychnoi kompetentnosti v uchniv pochatkovykh klasiv na urokakh ukrainskoi movy* [Formation of lexical competence in primary school students in Ukrainian language lessons] Kyiv: Center for Educational Literature. [in Ukrainian].
5. Torchynska, T.A., & Harachuk T.V. (2017). *Metodyka navchannia literaturnoho chytannia: navchalnyi posibnyk* [Methods of teaching literary reading: a study guide]. Uman: VОC «Vizavi». [in Ukrainian].

Отримано редакцією 29.03.2023 р.

УДК 373.3:371.26 (064)

DOI: 10.31376/2410-0897-2023-2-52-205-213

МОНІТОРИНГ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Василюк Алла Володимирівна

доктор педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

e-mail: allawasyluk@gmail.com

ORCID ID: 0000-0001-6542-5649

Кіт Галина Григорівна

кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

e-mail: galinakit12@gmail.com

ORCID ID: 0000-0003-2986-9079

Якість освіти є одним із важливих показників, за яким визначають результативність та ефективність системи освіти. В Україні розроблено та запроваджено національну систему моніторингу якості освіти, яка оцінює наявний стан освітньої системи, допомагає виробляти обґрунтовані управлінські рішення, що забезпечать її успішний розвиток. У статті розкрито поняття «якість освіти», «моніторинг якості освіти», критерії оцінювання навчальних досягнень молодших школярів. Акцентовано на тому, що моніторинг якості початкової освіти будується на особистісних досягненнях учня, сформованих компетентностях, показано специфіку формувального оцінювання. Проаналізовано портфоліо учня як ефективний інструмент здійснення моніторингу якості освіти в Новій українській школі. Зроблено висновок, що моніторинг якості освіти є ефективним засобом практичної реалізації завдань модернізації освіти, активізації діяльності всіх учасників освітнього процесу.

Ключові слова: початкова освіта, якість освіти, моніторинг, особистісні досягнення та компетентності учнів.

Постановка проблеми. Якість освіти є одним з важливих показників, за яким визначають результативність та ефективність системи освіти. Однак останнім часом **загрозливими викликами для неї стали пандемія Covid-19 та російсько-українська війна**. За даними міжнародного дитячого фонду ЮНІСЕФ, біля 2,2 мільйона українських дітей перебувають в інших країнах, фактично двоє з трьох дітей переміщені внаслідок бойових дій. Ускладнюють забезпечення належного навчання учнів нестача вчителів, відсутність бомбосховищ та укриттів у закладах освіти, а також зруйновані школи. Значна частина учнів навчається дистанційно, що створює додаткові труднощі в їх навчанні через поганий або відсутній інтернет, брак гаджетів та ін. Серед інших проблем – великий обсяг матеріалу для самостійного навчання, неможливість навчатися за обраною освітньою програмою, відсутність підручників. Слід урахувувати й

проблеми, пов'язані зі складним емоційним станом дітей та їхніх батьків. Усе це тільки посилює освітні втрати. Звідси проблема функціонування освіти, зокрема початкової, та утримання її якості має знаходитися в епіцентрі уваги суспільства, педагогів і батьків.

У складних умовах воєнного стану науковцями і педагогами здійснюються пошуки альтернативних форм організації освітнього процесу, ефективних педагогічних та інформаційних технологій. Багато закладів освіти відкрили е-платформи з навчальними матеріалами. Команда онлайн-школи Grand-Expo на період воєнного стану в Україні відкрила доступ до 532 кейс-уроків, які допомагають дітям навчатися, розвиватися та з користю проводити вільний час. «Атмосферна школа» у період дії воєнного стану пропонує безплатно долучитися до пакета «Слухач». Центр дистанційної освіти А+ організовує проведення для всіх дітей України уроків у ZOOM.

Першочерговим завданням у цих складних умовах залишається реалізація Державного стандарту базової середньої освіти, який розроблено відповідно до Концепції Нової української школи, неперервне відстеження її ходу та результатів. Особливе значення для подальшого розвитку та реформування освітньої галузі має модель Національного технопарку з підвищення якості освіти, що є актуальним і в умовах війни, оскільки стосується підвищення якості освіти, створення безпечного для життя та здоров'я середовища, трансформації системи управління освітою тощо [1].

З моменту запровадження реформи шкільної освіти питання її якості та ефективності стало пріоритетним для органів управління освітою, закладів загальної середньої освіти та вчителів. Багато педагогічних ініціатив та інновацій було спрямовано на підвищення якості шкільної освіти, що є головним завданням реформи. При цьому важливим є пристосування освітнього процесу до індивідуальних навчальних потреб та можливостей учнів.

Зважаючи на важливість якісної освіти, володіння необхідною інформацією в освітній галузі на законодавчому, змістовому рівнях, у практичному вимірі, для того, щоб мати змогу вчасно усунути наявні недоліки та зробити прогноз щодо подальшого розвитку освіти, в Україні розроблено та запроваджено національну систему моніторингу якості освіти (починаючи з постанови Кабінету Міністрів України від 25 серпня 2004 року за № 1095 «Про деякі питання запровадження зовнішнього оцінювання та моніторингу якості освіти»). Підтвердження потреби, а також свідчення становлення та розвитку національної системи моніторингу якості освіти в Україні стало запровадження зовнішнього тестування навчальних досягнень учнів – випускників шкіл (разом з МОН України та Центром тестових технологій Міжнародного Фонду «Відродження»), забезпечення участі України в міжнародних порівняльних дослідженнях якості освіти, зокрема TIMSS, PISA.

Проведення моніторингових досліджень якості освіти дає змогу виявити та відстежити тенденції в розвитку якості освіти, встановити відповідність фактичних результатів освітньої діяльності передбачуваним, оцінити можливі відхилення, їх причини, намітити шляхи подолання виявлених недоліків. Отримання інформації, яка характеризує наявний стан певної освітньої системи, допомагає виробляти обґрунтовані управлінські рішення, що забезпечать її успішний розвиток. Здійснювати управління якістю освіти, на думку Т. Лукіної, означає здійснювати моніторинг; оцінювати ситуацію та її наслідки для освітнього закладу, системи освіти певного рівня, суспільства і держави у цілому; інтерпретувати певним чином отримані результати і прогнозувати наслідки та моделювати можливі сценарії розвитку подій у майбутньому з урахуванням всіх чинників впливу, визначати шляхи усунення негативних чинників і розробляти стратегії розвитку освітньої системи або закладу освіти» [2, с. 6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Забезпечення моніторингу якості вітчизняної освіти представлено в розробках О. Ішутіної, О. Локшиної, Т. Лукіної, О. Ляшенка, О. Майорова, Н. Мельникової, В. Приходька, О. Савченко та ін. Особливості моніторингу якості функціонування ЗЗСО висвітлювали С. Бабінець, О. Дахін, Г. Єльнікова, В. Кальней, Г. Полякова, В. Приходько та ін.; моніторинг у системі роботи вчителя досліджували О. Коваленко, Р. Яковлева; навчальні досягнення учнів як засіб педагогічного вимірювання – В. Єфименко, А. Кузьмінський, О. Онопрієнко; моніторинг навчальної діяльності учнів – Д. Бодненко, О. Жильцов, О. Лещинський, З. Рябова та ін. У цілому дослідження науковців зосереджувалися на зовнішній та внутрішній оцінці якості освіти, зокрема: ресурсів, що вкладено в освіту; організації освітнього процесу; результатів освітньої діяльності, а також прогнозів та тенденцій розвитку освіти.

Формулювання мети статті. Мета публікації полягає в аналізі сучасного наукового доробку щодо заявленої проблематики, а також з'ясуванні особливостей моніторингу рівня навчальних досягнень учнів початкової школи (інструментарію, показників, результативності, індикаторів оцінювання) та підвищення рівня навчальних досягнень учнів шляхом їх регулярного вимірювання та цілеспрямованого коригування.

Виклад основного матеріалу. Трактуючи поняття якості освіти, звернемо увагу на те, що, незважаючи на численність досліджень із цієї проблеми, єдиного розуміння якості освіти досі не сформовано, дане поняття знаходить різне трактування у наукових дослідженнях. Одні вчені розглядають

якість освіти як інтегральну характеристику системи освіти, яка відображає ступінь відповідності досягнутих освітніх результатів нормативним вимогам, а також соціальним та особистісним очікуванням. Інші – як ступінь задоволення очікувань різних учасників освітнього процесу від наданих закладом освіти послуг або як ступінь досягнення освітніх цілей та завдань. В «Енциклопедії освіти» поняття «якість освіти» визначено як збалансована відповідність певного освітнього рівня (загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти тощо) численним потребам, цілям, умовам, затвердженим освітнім нормам і стандартам, яка встановлюється для виявлення причин порушення цієї відповідності та управління процесом поліпшення встановленої якості [3, с. 1017].

Міжнародний інститут планування освіти пропонує розглядати якість освіти як якісні зміни в навчальному процесі та в середовищі, що оточує учнів, які можна зафіксувати як покращення їхніх знань, умінь та цінностей. Якість освіти передбачає зміну рівня освіченості учнів, раціональне використання їх часу, збереження здоров'я та високу самооцінку. Однак високі показники засвоєння окремого навчального предмета не завжди є показником високої якості освіти. Час та зусилля можуть бути витрачені на засвоєння непотрібних, неважливих знань, які не відображають сутності визначених у стандартах компетентностей.

Покращення якості освіти є головною метою будь-якої освітньої реформи. У контексті реформи шкільництва (розпочатої у 2017 році) якість загальної середньої освіти обумовлена, на думку О. Савченко, такими чинниками, як: повне і своєчасне охоплення навчанням усіх дітей шкільного віку; різнобічне використання досягнень попереднього періоду навчання; осучаснення та оздоровлення освітнього середовища; упровадження методик особистісно і компетентісно зорієнтованого навчання, виховання і розвитку учнів; технологічність методик навчання; моніторинговий супровід освітнього процесу; адекватна підготовка педагогічних кадрів [4].

Критеріями оцінювання навчальних досягнень молодших школярів, що відповідають нормативній базі для імплементації з 2011 року Державного стандарту початкової загальної освіти, визначено: повноту – обсяг засвоєних знань і умінь, передбачених навчальною програмою; глибину – наявність знань і вмінь, які відображають зв'язки й закономірності у змісті навчального курсу; дієвість – готовність застосувати знання і вміння у подібних (типових) ситуаціях, у тому числі життєвих; гнучкість – здатність знаходити варіативні способи застосування знань і вмінь при змінених умовах; конкретність і узагальненість – наявність узагальнених знань, здатність підводити конкретні знання під узагальнені; стислість і розгорненість – здатність виявити свої знання і вміння компактно або, навпаки, розлого показати покрокові операції, необхідні для досягнення певної навчальної мети; систематичність – спроможність осмислити наявні знання і вміння як базову сукупність для інших знань і вмінь; системність – здатність об'єднати в певну структуру знання, вміння і навички, засвоєні в різний час; усвідомленість – розуміння зв'язків між елементами знань, розрізнення суттєвих і несуттєвих зв'язків, засвоєння способів здобування знань, вміння їх застосовувати; міцність – тривале утримання в пам'яті знань, умінь і навичок, готовність за необхідності їх застосувати.

Оцінювання навчальних досягнень учнів здійснюється відповідно до виділених чотирьох рівнів їх прояву: початкового, середнього, достатнього, високого. Узагальнені характеристики цих рівнів спроектовано (О. Онопрієнко) на зміст початкової освіти наступним чином:

I рівень – упізнавання (знання-запам'ятовування, ідентифікація), передбачає ознайомлювальний характер діяльності.

II рівень – розуміння (знання-копія, відтворення), передбачає переважно репродуктивну діяльність.

III рівень – застосування (знання-уміння, виконання нетипових завдань), поширюється на продуктивну діяльність реконструктивного плану.

IV рівень – обґрунтування (знання-трансформації, творчість), передбачає творче застосування знань [5, с. 188–189].

Особливе значення у характеристиці якості початкової освіти має оволодіння учнями такими новоутвореннями цього віку, як уміння вчитися, готовність (операційна, змістова) для продовження навчання в основній школі, моральна вихованість, позитивний соціальний досвід. В українських школах все більше уваги приділяють формуванню в учнів умінь працювати з різноманітною навчальною інформацією, а також формуванню громадянської позиції учнів, толерантності, усвідомленню ними своїх прав та обов'язків, освоєнню демократичних цінностей, культури міжособистісних відносин, умінь працювати в групах.

На міжнародному рівні якісний рівень освіти забезпечується за допомогою відповідних механізмів, що отримали назву моніторингу (від латинського *monitor* – той, хто спостерігає або той, хто застерігає). У педагогіці моніторинг розглядають як регулярне стеження за показниками розвитку особистості та його умовами з метою запобігання відхилень від норм. Енциклопедія освіти моніторингом якості освіти визначає спеціальну систему збору, обробки, зберігання і розповсюдження інформації про стан освіти, прогнозування на підставі об'єктивних даних динаміки і основних тенденцій її розвитку та розробку науково обґрунтованих рекомендацій для прийняття управлінських рішень стосовно підвищення

ефективності функціонування системи освіти [3]. Моніторинг навчальної діяльності молодших школярів дозволяє системно відстежувати якість освітнього процесу в початковій школі. Він сприяє вчасному коректуванню навчально-виховної роботи, зокрема створенню відповідних умов на основі аналізу зібраної інформації та педагогічного прогнозу. Відповідно до Конституції України, законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту» держава постійно здійснює моніторинг якості освіти, забезпечує його прозорість, сприяє розвитку громадського контролю.

Незважаючи на те, що термін «моніторинг» вважається сучасним, він уже майже століття використовується в освітній практиці. Ще у 30-х роках ХХ століття перший моніторинг в освітній сфері з метою дослідження стану американської освітньої системи був застосований у США під егідою так званої Прогресивної освітньої асоціації. На європейському континенті перші моніторингові дослідження було проведено у Швейцарії (1952–1959 рр.) для порівняння ефективності роботи нових і традиційних шкіл. Значним поштовхом для моніторингових досліджень став успішний запуск Радянським Союзом у 1957 р. штучного супутника Землі, що розвиненими країнами Заходу було розцінено як свідчення високого рівня знань радянських учнів з математики та природничих наук. У 1961 р. було засновано Міжнародну асоціацію з оцінювання навчальних досягнень (МАОНД), яка започаткувала регулярне проведення моніторингу навчальних досягнень школярів.

Вітчизняна історія становлення системи моніторингу освітньої галузі на національному рівні розпочалася у 1997 р. зі створення Центру моніторингу освіти при Інституті змісту і методів навчання Міністерства освіти України. У 2005 р. утворено Український центр оцінювання якості освіти з регіональними підрозділами. Формування сучасної моделі моніторингу якості освіти, яка передбачає збір даних на різних рівнях освіти, всебічний аналіз освітнього процесу, його ресурсного забезпечення та результатів, а також інтерпретацію отриманих даних для визначення подальших перспектив розвитку, практично завершено на рубежі тисячоліть.

Характеризуючи мету моніторингових досліджень, варто наголосити на її багатовекторності, оскільки вона об'єднує різні напрями: *діагностична* (діагностувати стан освітнього процесу; створити атмосферу зацікавленості, довіри та спільної творчості); *мотиваційна* (формувати в учнів відповідальне ставлення до оволодіння системою знань, умінь, навичок та вміння самостійно здобувати потрібні знання впродовж усього життя; підвищити відповідальність педагогів за якість знань учнів; забезпечити вивчення та впровадження сучасних освітніх технологій, активних форм і методів навчання в повсякденну практику викладання навчальних предметів); *розвивальна* (готувати особистість із високим рівнем комунікативної компетентності, яка здатна вільно висловлювати свої думки та почуття як в усній, так і в письмовій формі щодо аспектів суспільного життя та в різних галузях знань; розвивати пізнавальні і творчі потреби та інтереси школярів); *виховна* (забезпечити єдність урочної та позаурочної діяльності через систему позакласних заходів, індивідуальних завдань, спрямованих на мобілізацію загальнолюдських цінностей як ресурсу особистісного зростання кожного учасника освітнього процесу).

Моніторинг дозволяє системно відстежувати якість навчального процесу та його результатів. Перелік і зміст функцій моніторингу (інформування, діагностування, контролю, зворотного зв'язку, коригування, прогнозування) дозволяє припустити, що моніторинг якості навчальних досягнень молодших школярів може забезпечити не лише одержання достовірної інформації про їх рівень, а й можливості для з'ясування стану реалізації цілей початкової освіти, у тому числі спрямованих на особистісний розвиток учнів, визначити об'єкти, які потрібно коригувати й удосконалювати. Тобто, виділений науковцями (О. Ішутіна) відповідно до кінцевого результату моніторингових досліджень прогностично-продуктивний підхід, у межах якого моніторинг визначають як проміжну ланку для досягнення керованого навчання, управлінських рішень, методичних розробок має переважати за значущістю підхід інформаційно-статистичний, що розглядає моніторинг як самоціль, зміст якого полягає в зборі інформації про відповідність нормам, стандартам, критеріям якості тощо [6, с. 57].

Високого рівня навчальних досягнень молодших школярів неможливо досягти без відповідного контролю за ходом освітнього процесу. Тим більше, що проблеми оцінювання навчальних досягнень учнів та оцінювання ефективності навчання пов'язані між собою.

Результати загальнодержавних моніторингів якості початкової освіти стають предметом обговорення, ретельного аналізу провідних експертів у галузі освіти, працівників управлінської сфери, педагогів-практиків. Так, результати другого циклу загальнодержавного зовнішнього моніторингу якості початкової освіти «Стан сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи закладів загальної середньої освіти» 2021 року [7] послужили основою оцінки того, що і якою мірою впливає на успішність четвертокласників, яким був вплив дистанційного навчання на академічні досягнення школярів, на що варто звернути особливу увагу під час викладання математики й читання у початковій школі. Обговорення на спеціально організованих слуханнях, конференціях

послужили підґрунтям для наукових узагальнень, виражених висновків і слушних рекомендацій фахівців усім, хто причетний до сфери початкової освіти, забезпечення її якості.

Головне завдання, яке стоїть перед початковою освітою, – навчити дітей вчитися. Моніторинг якості навчання як сукупність неперервних контролюючих дій, що дають змогу спостерігати та робити корекцію в міру необхідності просування учня від незнання до знання, допомагає реалізувати це завдання. Використовується моніторинг якості навчання (академічний) – вивчення рівня результатів навчання із базових предметів; аналіз сформованості ключових компетентностей, навичок самостійного навчання; здобуття та застосування інформації; вивчення мотивації навчання; визначення рейтингу (академічний та творчий компоненти); оцінювання сформованості вмінь і навичок учіння (навченості); проектування результатів особистісного розвитку та дослідження траєкторії особистісних досягнень.

Акцент моніторингу якості навчання на особистісні досягнення та особистісний розвиток учня не випадковий. Відповідно до Концепції НУШ місією початкової школи є плекання особистості дитини, побудова навчання на основі врахування її вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей, формування в неї загальнокультурних і морально-етичних цінностей, ключових і предметних компетентностей, необхідних життєвих і соціальних навичок, що забезпечують її готовність до продовження навчання в основній школі, до життя у демократичному й інформаційному суспільстві. Найціннішим результатом початкової освіти в особистісному вимірі є здорова дитина, мотивована на успішне навчання, дослідницьке ставлення до життя; це учень/учениця, які вміють здобувати навчальний досвід із різних джерел і критично оцінювати інформацію, відповідально ставитися до себе та інших людей, усвідомлювати себе громадянином / громадянкою України [8].

Отже, розгляд підходів до трактування якості освіти дає підстави стверджувати, що основною лінією є орієнтація на особистість, створення оптимальних умов для її розвитку, а досягнення учнів відображаються у власне навчальних і особистісних характеристиках. Оцінювання особистісних результатів задеклароване у Державному стандарті початкової освіти (2018 р.) [9], типових навчальних програмах, методичних рекомендаціях щодо здійснення контролю й оцінювання у початкових класах Нової української школи і почало активно впроваджуватись у практику початкового навчання. Так, методичні рекомендації для здійснення оцінювання в третіх і четвертих класах звертають увагу на необхідність співвіднесення виявлених під час спостережень якостей дитини до одного з чотирьох рівнів, позначених словами: «має значні успіхи», «демонструє помітний прогрес», «досягає результату за допомогою дорослих», «потребує значної уваги і допомоги».

О. Онопрієнко на основі класифікації загальнонавчальних умінь О. Савченко запропонувала виділити такі групи особистісних досягнень першокласників та відповідні їм характеристики:

- *мотиваційні* – виявляє інтерес до навчання, проявляє старанність у навчанні;
- *пізнавальні* – активно працює на уроці, ставить запитання про нове та незрозуміле;
- *соціально-комунікативні* – співпрацює з іншими дітьми, доброзичливо ставиться до оточуючих, вирішує конфлікти мирним шляхом;
- *організаційно-регулятивні* – проявляє самостійність у роботі, працює зосереджено, дотримується правил шкільного життя;
- *рефлексійні* – бере відповідальність за свої дії, знаходить успішні шляхи вирішення проблем [5, с. 78].

Таким чином, зміст освіти збагачується комплексом важливих для навчання і суспільного життя дитини загальнонавчальних умінь, серед яких: організаційні, пізнавальні, рефлексивні (уміння самоаналізу, самоконтролю, самооцінювання, самокорекції). Описана практика, яка орієнтує оцінювання на розвиток конкретного учня, на формування його персональних якостей щонайбільше доступного рівня, в умовах упровадження компетентнісного підходу отримала назву «формувальне оцінювання». Такий підхід дає змогу здобути інформацію про реальний стан навчальних досягнень учня, що дозволяє вчасно відреагувати на проблеми в навчанні, прийняти педагогічні рішення для його покращення [10].

Формувальний підхід у початковій школі України, запозичений зі сфери контрольно-оцінювальної діяльності освітніх систем країн Європейського Союзу, визнається ефективним засобом забезпечення якості навчальних досягнень учнів, оскільки передбачає систематичне відстеження індивідуального просування школярів у процесі навчання для його своєчасної корекції, а також активне залучення учнів до процесу оцінювання власної діяльності. Він ґрунтується на засадах гуманної педагогіки, оскільки визначення особистих результатів учнів здійснюється без порівняння із досягненнями інших школярів і не передбачає адміністративного впливу.

Запровадження формувального підходу в початковій школі допомагає вирішенню надзвичайно важливих завдань, а саме: стимулювати учнів у прагненні мати в навчанні високі результати; проектувати освітні перспективи на основі наявних навчальних досягнень; організувати освітній процес в атмосфері позитивного мікроклімату, ситуації успіху, емоційного задоволення; залучати учнів до процесу навчання як його активних учасників і співорганізаторів шляхом формування і застосування рефлексійних умінь

(самоаналіз, самоконтроль, самооцінювання, самокорекція); орієнтувати освітній процес на розвиток у школяра загальнонавчальних умінь і особистісних якостей тощо.

Однак орієнтація на особистісний розвиток заважає визначенню універсального інструмента для вимірювання якості освіти. Індивідуальний контроль здійснюється упродовж усього навчального року, він є обов'язковим елементом усіх навчальних занять. Доцільними для здійснення такого виду контролю є методи педагогічного спостереження, опитування, вивчення учнівських робіт, зокрема практичних (тренувальних вправ, учнівських творів, математичних диктантів, обчислень значень виразів, розв'язування задач і т. ін.), програмований контроль за допомогою комп'ютерних програм, індивідуальне тестування на основі використання контрольних-вимірювальних матеріалів, квести (аналоги рольової гри) і навчальні проекти, в які закладено значний пізнавальний і розвивальний потенціал тощо.

З метою вивчення та впровадження методик моніторингу якості знань учнів, спрямування вчителя на проведення моніторингових досліджень доцільним є створення в школах творчих груп учителів початкових класів. Головними завданнями таких груп є:

- аналіз та оцінка результативності навчання;
- оцінка ефективності навчального процесу в контексті Державного стандарту початкової загальної освіти;
- аналіз якості навчання і планування корекційної діяльності з урахуванням особливостей учнів.

На засіданнях творчих груп з метою отримання інформації, її використання та прогнозування освітніх результатів проводиться аналіз моніторингових досліджень, в тому числі розглядаються теоретичні питання, організовуються практичні заняття, огляди новинок методичної літератури, презентації напрацювань.

Визначення якості початкової освіти ґрунтується на отриманих статистичних даних про рівні виконання учнями підсумкових контрольних робіт, рідше – на моніторингових результатах навчання учнів з окремих предметів. Основним методом збирання моніторингової інформації є контрольні роботи з математики, перевірні роботи з української мови та читання. Для того, щоб дослідження були корисними для всіх учасників освітнього процесу, виникає необхідність у поданні матеріалів дослідження у формі узагальнюючих таблиць. Результати всіх контрольних робіт доцільно заносити в окрему таблицю. Наприкінці семестру (або навчального року) за звітами класоводів складається загальна таблиця якості знань учнів початкової школи. Поступове фіксування якості знань тих самих учнів упродовж II, III і IV класів дає змогу побачити як позитивну, так і негативну динаміку оволодіння кожною дитиною Державним стандартом початкової загальної освіти.

Інформація про стан засвоєння навчального матеріалу класом в цілому та окремими учнями допомагає вчителю правильно обирати методи навчання й повніше здійснювати індивідуальний підхід. Порівняльний аналіз різних робіт допомагає розробити план подальших дій, спрямований на покращення якості знань учнів.

Кожен класовод проводить моніторинг якості знань з базових дисциплін. Завданнями такої роботи є:

- оцінити навчальну спроможність учнів до опанування навчального матеріалу з базових дисциплін та вивчити тенденції підвищення якості знань;
- визначити причини недостатнього рівня якості знань учнів і шляхи їх подолання;
- скласти програму регулювання та корекції рівня знань учнів відповідно до вимог Державного стандарту.

Регулювання та корекція рівня знань учнів може здійснюватись відповідно до спеціально визначеної програми:

- опитувати учнів частіше, ніж інших;
- дозволяти під час відповіді біля дошки користуватися опорними схемами, таблицями, пропонувати (у разі потреби) план відповіді;
- дбати про доброзичливий тон під час опитування, активно заохочувати успіхи, спеціально створювати «ситуацію успіху»;
- стимулювати інтерес учня і підтримувати його увагу під час сприйняття нового матеріалу;
- забезпечувати оптимальну складність матеріалу, темп навчання на уроці;
- використовувати посилені, з постійним ускладненням завдання;
- давати більш детальний інструктаж про наступну роботу;
- застосовувати попереджувальні вправи, що створюють успіх при виконанні наступних завдань;
- приділяти підвищену увагу та надавати допомогу в ході роботи;
- проводити консультації у позаурочний час;
- чітко вказувати, які саме розділи підручника повторити, на які запитання відповісти;
- заохочувати товариську підтримку;
- залучати школярів до участі в гуртках.

Особливо важливим є вміння та готовність учителів самостійно проводити у своєму класі моніторингові дослідження навчальних досягнень учнів з різних аспектів, а також залучати молодших школярів до самооцінки своєї діяльності та поступово привчати до складання освітнього портфоліо (як свідчення їхніх індивідуальних здобутків).

Портфоліо учня є ефективним інструментом здійснення моніторингу якості освіти в Новій Українській школі. За визначенням О. Онопрієнко, «портфоліо навчальних досягнень – систематизована колекція робіт і результатів, яка демонструє зусилля учня, його прогрес і досягнення в освітньому процесі за певний період навчання. Це форма організації зразків і продуктів навчально-пізнавальної діяльності школяра, а також відповідних інформаційних матеріалів із зовнішніх джерел, призначених для аналізу, кількісної і якісної оцінки рівня досягнень конкретного учня й подальшої корекції процесу навчання» [5, с. 398]. До портфоліо заносять результати спостережень за розвитком кожної дитини.

Дуже важливо знати, що при проведенні моніторингу якості знань зіставляти й оцінювати потрібно початковий і досягнутий рівні окремого учня. Тому педагоги використовують портфоліо учнів, керуючись мудрим правилом: учня потрібно порівнювати лише з ним самим, сьогоднішню дитину – з нею ж вчорашньою. Таким чином, працюючи за програмою НУШ, вчителі разом з дітьми проводять роботу по створенню власного портфоліо, зміст якого вивчається та аналізується разом з батьками, практичним психологом, соціальним педагогом. Ведеться спостереження за рівнем навчальних досягнень, особистісним становленням дитини, визначається, що вона вміла, вміє робити (брати на себе роль у грі, висловлювати власні думки, співпрацювати з однолітками, звертатися за допомогою до дорослих, орієнтуватися та використовувати різні джерела інформації). Це сприяє своєчасному виявленню проблем учня, плануванню роботи, спрямованої на подолання труднощів у навчанні, підготовці рекомендацій для батьків щодо особливостей розвитку дитини. Акцентується увага на позитивній динаміці досягнень учнів, і обов'язково враховується, що оцінюється не учень, а його особиста (самостійна, творча) робота.

Навчальне портфоліо містить, з одного боку, зразки і продукти навчально-пізнавальної діяльності учнів, а з другого – інформаційні матеріали із зовнішніх джерел (однокласників, учителів, батьків, тестових завдань практичного психолога та соціального педагога), призначених для їх наступного аналізу, всебічного кількісного і якісного оцінювання рівня навчальних досягнень даного учня й подальшої корекції процесу навчання. Тобто портфоліо – це сукупність індивідуальних досягнень, які виконують роль індивідуального накопичувального формувального оцінювання.

Портфоліо є сучасною ефективною формою оцінювання, яка допомагає вирішувати важливі педагогічні завдання:

- підтримувати та стимулювати навчальну мотивацію учнів;
- підтримувати їхню активність і самостійність, розширювати можливості навчання та самонавчання;
- розвивати навички рефлексивної та оцінної діяльності школярів;
- формувати вміння навчатися – ставити мету, планувати та організовувати власну навчальну діяльність;
- сприяти індивідуалізації (персоналізації) освіти учнів;
- закладати додаткові передумови та можливості для успішної соціалізації дитини.

Щоб портфоліо учня виконувало роль ефективного інструмента здійснення моніторингу якості освіти, варто дотримуватись відповідних принципів його формування:

- відкритість (інформація доступна усім учасникам освітнього процесу);
- багатоаспектність (оцінювання не лише знань учнів, але й умінь застосовувати їх на практиці, соціальний досвід, відстеження динаміки особистісного розвитку учня);
- змістовність оцінювання (оцінювання не лише кількісних показників навчальних досягнень, але й самого процесу навчання);
- гуманістична спрямованість (урахування індивідуальних здібностей та можливостей кожного учня);
- варіативність (урахування індивідуальних цілей, потреб та інтересів дитини);
- дух змагання.

Портфоліо учнів класу – це файлові папки, які є зручними у зберіганні та користуванні. Обкладинка відображає особистість та інтереси школяра: «кольоровий портрет», девіз, власний герб тощо.

Учнівські портфоліо, як правило, формуються за такими розділами:

1. Знайомтесь це я... Мої вподобання. Про мене. Моя сім'я. Моя домівка.
2. Мої друзі.
3. Мої вихованці (домашні улюбленці).
4. Режим дня.
5. Мої мрії.
6. Моя творчість: малюнки, вірші, оповідання тощо.
7. Мої успіхи і досягнення: з математики, з читання тощо.
8. Мої враження (відгуки і побажання).

9. Картка самооцінювання.

Метод портфоліо дає можливість учням розвивати свої пізнавальні навички, творчі здібності, уміння самостійно проектувати і конструювати свої знання, планувати свою діяльність, формувати об'єктивну самооцінку. А вчитель, користуючись інформацією з портфоліо, може дізнатися про сильні й слабкі сторони дитини, про хід та характер її мислення, про прогрес в опануванні навичок тощо. У процесі навчання інформація з портфоліо може допомогти педагогам розвинути наявні у дитини здібності, а учневі допоможе знайти серед однокласників однодумців і друзів. У контексті представлення особистісних досягнень учнів методом портфоліо згадуються слова видатного письменника Ернеста Хемінгуей, який писав, що ніхто не може краще продемонструвати світу, якою є людина, ніж вона сама, і кожен акт творчості свідчить про його автора.

Висновки. Таким чином, здобутий українськими педагогами і школярами досвід участі в міжнародному та загальнодержавному моніторингах сприяє прогресивним змінам у змісті освіти та його реалізації в практиці початкової школи, активізує процес удосконалення методів, організаційних форм, засобів навчання і контролю його результатів, що дає змогу об'єктивніше виявити динаміку розвитку молодшого школяра, сприяє підвищенню мотивації та інтересу учнів до навчання, збагачує практико-методичну складову діяльності вчителя, позитивно впливає на якість освітніх послуг. Усе це дає підстави стверджувати, що моніторинг якості освіти є ефективним інструментом у практичній реалізації завдань модернізації освіти, активізації діяльності всіх учасників освітнього процесу. Запровадження моніторингу за кожним напрямом дає можливість здійснювати своєчасний аналіз, коригування діяльності об'єктів, а також розробляти конкретні рекомендації та прогноз у цілому щодо подальшого розвитку галузі, підвищення показників якості освіти.

Список використаної літератури

1. Освіта України в умовах воєнного стану. Інноваційна та проєктна діяльність: науково-методичний збірник / за заг. ред. С. Шкарлета. Київ – Чернівці: Букрек, 2022. 140 с.
2. Лукіна Т. Управління якістю загальної середньої освіти: навчально-методичний посібник. Київ: Педагогічна думка, 2020. 230 с.
3. Енциклопедія освіти / Академія пед. наук України; гол. редактор В. Кремень. 2-е вид., доп. та перероб. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 1144 с.
4. Савченко О. Якість початкової освіти: сутність і чинники впливу. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: Педагогічні науки*. 2011. Вип. 1.33. С. 9–15.
5. Онопрієнко О. Дидактико-методичні засади контролю й оцінювання навчальних досягнень молодших школярів: монографія. Київ: Педагогічна думка, 2020. 400 с.
6. Ішутіна О. Проблема моніторингу якості вищої освіти в Україні. *Science Review*. 2018. 5 (12), Vol.1. P. 55–58. DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_sr/01062018/5624.
7. Звіт про результати другого циклу загальнодержавного зовнішнього моніторингу якості початкової освіти «Стан сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи закладів загальної середньої освіти» 2021 р.: у 2-х частинах. Частина I. Що знають і вміють випускники початкової школи та як змінилася ситуація за три роки / Г. Бичко, В. Терещенко, В. Горох та ін. / Український центр оцінювання якості освіти. Київ, 2022. 189 с.
8. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої освіти: Міністерство освіти і науки України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkolacompressed.pdf> (дата звернення: 23.02.2023).
9. Державний стандарт початкової освіти. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. URL: <http://nus.org.ua/news/uryad-opublikuvav-novyj-derzhstandart-pochatkovoyi-osvity-dokument/> (дата звернення: 20.01.2023).
10. Онопрієнко О. Формувальне оцінювання навчальних досягнень учнів: сутність і методика здійснення. *Український педагогічний журнал*. 2016. № 4. С. 36–42.

MONITORING STUDENTS' ACADEMIC ACHIEVEMENTS AS A MEANS OF IMPROVING THE QUALITY OF PRIMARY EDUCATION

Vasylyuk Alla

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Mykhailo Kotsiubynskyi Vinnytsia State Pedagogical University

Kit Halyna

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Mykhailo Kotsiubynskyi Vinnytsia State Pedagogical University

Introduction. Education quality is one of the important indicators that allow us to determine the potential and effectiveness of any education system. The issues of education quality and efficiency became relevant for education authorities, institutions of general secondary education and teachers due to the introduction of school education reform. The national system of monitoring education quality, which was developed and implemented in

Ukraine, takes into account the importance of education quality, and possession of the necessary information in the field of education at the legislative, substantive and practical levels. Monitoring studies of education quality makes it possible to identify and track trends in the development of education quality, establish the conformity of the actual results of educational activities with the expected ones, assess possible deviations and their causes, and outline ways to overcome the identified shortcomings. Management decisions made considering the received information are reasonable and capable of ensuring the successful development of the specific educational system.

Purpose. The article aims to analyse the modern scientific research on the stated issues, as well as to find out the features of monitoring the level of educational achievements of primary school students (tools, indicators, effectiveness, assessment indicators) and increasing the level of student's academic achievements through their regular measurement and targeted adjustment.

Methods. In the scientific research such scientific and pedagogical methods were used: theoretical (analysis, synthesis, comparison, systematization and generalization of scientific literature to study conceptual approaches to the research problem), empirical (observations, conversations, analysis of the products of activity of younger students).

Results. The concepts of «education quality» and «monitoring the education quality» are revealed. The tasks and functions of monitoring and criteria for evaluating the academic achievements of younger students are presented. The authors emphasize that quality monitoring of primary education is based on personal achievements and personal development of the student, formed competencies. The article shows the specifics of the formative assessment, its tasks, and principles of formation, and focuses on the feasibility of its use in the context of the introduction of a competence approach in education. Considerable attention is paid to methods of monitoring the quality of pupils' knowledge. The analysis of the student's portfolio as an effective tool for monitoring the education quality in the New Ukrainian School, its tasks, content, and indicative structural units is given. An example of a program for regulating and correcting the level of students' knowledge is performed.

Conclusion. Monitoring the education quality is an effective tool for the practical implementation of modernizing education tasks, activating all participants in the educational process. The systematic monitoring of the quality of primary education makes it possible to carry out timely analysis, adjustment, and forecast for the further development of the industry and contributes to the improvement of indicators of education quality in general.

Key words: Primary Education, Education Quality, Monitoring, Personal Achievements and Competencies of Students.

References

1. Derzhavnyi standart pochatkovoї osvity [State standard of primary education]. (2018). Approved by the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine from 21 February 2018, No. 87. URL: <http://nus.org.ua/news/uryad-opublikuvav-novyj-derzhstandart-pochatkovoyi-osvity-dokument/> [in Ukrainian].
2. Kremen, V. (Ed.). (2021). *Entsyklopediia osvity [Encyclopedia of education]*. (Vols. 1-2). Kyiv: Yurinkom Inter. [in Ukrainian].
3. Bychko, H., Tereshchenko, V., & Horokh, V. (2022). *Zvit pro rezultaty druhoї tsyklu zahalnodержavnogo zovnishnoho monitorynhu yakosti pochatkovoї osvity «Stan sformovanosti chytatskoї ta matematychnoї kompetentnosti vypusknykiv pochatkovoї shkoly zakladiv zahalnoї serednoї osvity» 2021 r. [Report on the results of the second cycle of the national external monitoring of the quality of primary education «The state of formation of reading and mathematical competences of primary school graduates of general secondary education institutions» 2021 year]*. (Vols. 1-2) (Vol. 1). Kyiv: Ukrainyskyi tsentr otsiniuvannia yakosti osvity. [in Ukrainian].
4. Ishutina, O. (2018). Problema monitorynhu yakosti vyshchoї osvity v Ukraini [The problem of monitoring the quality of higher education in Ukraine]. *Science Review*, 5(12), 1, 55–58. URL: https://doi.org/10.31435/rsglobal_sr/01062018/5624 [in Ukrainian].
5. Lukina, T. (2020). *Upravlinnia yakosti zahalnoї serednoї osvity [Management of the quality of general secondary education]*. Kyiv: Pedahohichna dumka. [in Ukrainian].
6. Nova ukrainska shkola. Kontseptualni zasady reformuvannia serednoї osvity [New Ukrainian school. Conceptual principles of secondary education reform] (2016). www.kmu.gov.ua. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkolacompressed.pdf> [in Ukrainian].
7. Onopriienko, O. (2016). Formuvalne otsiniuvannia navchalnykh dosiahnen uchniv: sutnist i metodyka zdiisnennia [Formative assessment of students' educational achievements: essence and method of implementation]. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal – Ukrainian Pedagogical Journal*, 4, 36–42. [in Ukrainian].
8. Onopriienko, O. (2020). *Dydaktyko-metodychni zasady kontroliu y otsiniuvannia navchalnykh dosiahnen molodshykh shkolariv [Didactic and methodological principles of control and assessment of educational achievements of junior high school students]*. Kyiv: Pedahohichna dumka. [in Ukrainian].
9. Savchenko, O. (2011). Yakist pochatkovoї osvity: sutnist i chynnyky vplyvu [Quality of primary education: essence and influencing factors]. *Naukovyi visnyk Mykolaivskoho derzhavnogo universytetu imeni V. O. Sukhomlynskoho– Scientific Bulletin of Mykolaiv State University named after V. O. Sukhomlynskyi. Series: Pedagogical Science*, 1.33, 9–15. [in Ukrainian].
10. Shkarlet, S. (2022). *Osvita Ukrainy v umovakh voiennoho stanu. Innovatsiina ta proiektna diialnist [Education of Ukraine under martial law. Innovative and project activities]*. Kyiv-Chernivtsi: Bukrek. [in Ukrainian].

Отримано редакцією 28.03.2023 р.